

Πρὸς τὸν Κ. προέδρον τῆς ἐν Ἀθήναις β',

ἐθνικῆς συνελεύσεως.

Κύριε πρόεδρε!

Ἐπειδὴ κατ' αὐτὰς ἡ σεβαστὴ ἐθνικὴ συνέλευσις συζητεῖ περὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κλήρου ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων, νομίζω οὐχὶ ἀνοίκειον νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν σύσκεψιν τῆς σεβαστῆς συνελεύσεως τὴν ἐξῆς ταπεινὴν μου γνώμην, ἥτις ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἥτις παραδεκτὴ γενομένη θὰ συντελέσῃ τὰ μάλιστα εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἣν διατυπῶ ἐν εἰδεί ἀρθροῦ ὡς ἐξῆς:

«Νὰ ἐκλέγωνται οἱ ἐπίσκοποι οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἀγάμου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐγγάμου κλήρου· οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἐγγάμου κλήρου ἐκλεχθέντες καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν νὰ συνοικῶσιν ὡς καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν».

Τὸ ἀρθρον τοῦτο

α) Εὐρύνει τὸν κύκλον τῆς ἐκλογῆς, καὶ καθιστᾷ δυνατὸν τὸ νὰ προχειρίζονται ἐπίσκοποι οἱ ἐν τῷ κλήρῳ ἐναρτέωτεροι καὶ σοφώτεροι.

β) Ἐφαρμόζει οὐ μόνον τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγοντος ἐν τῇ Α', πρὸς Τιμόθεον (γ', 2.), *οὐδὲν τὸν ἐπίσκοπον ἀνελήπτρον εἶναι, μᾶλλον γυναικὸς ἀνδρα*, δηλ. κεκοιμημένον μὲ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, πράγματος ἱεροῦ καὶ ἁγίου, τοῦ γάμου, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος νόμος τοῦ τῶν ὁλῶν δημιουργοῦ (*αὐξάνετε καὶ πληθύνετε*, Γενέσ. α', 28.), οὐ μόνον λέγω τοὺς τοῦ ἀποστόλου Παύλου λόγους, ἀλλὰ καὶ τὴν διάταξιν πάντων τῶν ἀποστόλων, οἵτινες διὰ τοῦ πέμπτου κανόνος αὐτῶν κελεύουσιν: *Ἐπίσκοπος, ἢ προσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαβείας· ἢν δὲ ἐκβάλῃ ἀποριζέσθω, ἐπιμείνων δὲ καθαιρέσθω*· ἐξ οὗ φαίνεται σαφέστατα, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν πρέπει νὰ συζῶσι μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν γυναικῶν.

γ) Συμφωνεῖ πρὸς τὸ παράδειγμα οὐ μόνον τῶν πατριαρχῶν, προφητῶν, καὶ ἀρχιερέων τῆς ἐκκλησίας τῆς Π. Δ., ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀρχαίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐξ ὧν πολλοὶ κατὰ τὸν Σωκράτη (τὸ 439), συγγραφεὴ ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας (β', 22.) *ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παύδας ἐκ τῆς νομίμου γαμετῆς πεπονήκασιν*. . . . φυλάττεται δὲ τὸ ἔθος τοῦτο (δηλ. τῶν ἐγγάμων ἐπισκόπων) ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ αὐτῇ Μακεδονίᾳ, καὶ Ἑλλάδι· ὅπερ δεικνύει, ὅτι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν συνέζων οἱ ἐπίσκοποι μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ ἐπαίδευον. Ὡς παραδείγματα ἃς χρησιμεύουσιν οἱ ἐξῆς ἐγγαμοὶ ἐπίσκοποι· ὁ πατὴρ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὁ Ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Ἰλαίριος ὁ Πικταύων, ὁ φιλόσοφος Συνέσιος κ.λ.

δ.) Συνάδει πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ αὐτοῦ τοῦ ΙΒ', κανόνος τῆς ἐκτῆς οἰκουμένης συνόδου, δυνάμει τοῦ ὁποίου, ἐναντίον τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, εἰσέχθη ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ᾖναι οἱ ἐπίσκοποι μόνον ἀγαμοί. Ἡ γ', οἰκουμένη συνόδος (τὸ 691) χάριν οἰκονομίας ἐθέτισε τὸν τὸν ΙΒ' αὐτῆς κανόνα, ἔχοντα οὕτως:

«Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνώσιν ὑμετέραν ἤλθεν, ὡς ἐν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ καὶ ἑτέροις τόποις, οἱ τῶν ἐκείσε θεοφιλέστατοι προεδροὶ συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις

γαμεταῖς καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προσελθούσαν χειροτονίαν οὐ παραιτοῦνται, πρόσκομμα τοῖς ἄλλοις τιθέντες καὶ σκάνδαλον. Πολλὰς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὐσης τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμένων διαπράττεσθαι, ἐδοξεν, ὥστε μὴδὲ μὴς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. Τοῦτο δὲ φαιμέν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσῃ ἡ ἀνατροπὴ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθεύμενοι, καὶ τὸ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως». ἐθέτισε, λέγω, χάριν οἰκονομίας. Διότι τί ἄλλο σημαίνει τὸ «*πολλὰς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὐσης, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμένων διαπράττεσθαι*, καὶ τὸ, τοῦτο δὲ φαιμέν οὐκ ἐπ' ἀθετήσῃ ἡ ἀνατροπὴ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθεύμενοι, καὶ τὸ, μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως»;

Καὶ τὰ μὲν πρόσκομματα καὶ σκάνδαλα, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ κανὼν, ἦσαν ἀπλῶς ἀφορμὴ, τὸ δὲ κίνησαν αἴτιον, ὅρ' οὐ ἠναγκάσθη ἡ σύνοδος· νὰ ἀθετήσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ ἀποστολικῶς νενομοθετημένα, χάριν οἰκονομίας, ὅπως καθυσχάσῃ τοὺς σκανδαλιζομένους, δὲν ἦτο τὸ ὅτι ἡ μέριμνα τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἐμποδίζει τοὺς ἐπισκόπους ἀπὸ τοῦ νὰ μεριμνῶσιν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου αὐτῶν, εἴτε ἄλλο τι τοιοῦτον, ἀλλ' ἦτο ἡ ἐνέργεια τῶν τῆς Ῥώμης παπῶν, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος εἰκόνουν πάντα λίθον, νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν κλῆρον ἡ ἀγαμία, ἢν (κατὰ τοὺς λόγους τοῦ περιφθόρου Ῥωμαίου θεολόγου Λ. Δεσαγγέλιου, τοῦ συγγράψαντος τὴν περὶ ἀγαμίας τοῦ κλήρου διατριβὴν, ἥτις μεταφρασθεῖσα ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ δικηγόρου Β. Χρυσόβεργου, Ἀθήνησι 1864.) διὰ τοῦ ἀγάμου, διὰ τοῦτο δὲ ἐμμεταθέτου κλήρου ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξομολογήσεως ἀφ' ἐτέρου, ἐπομένως δι' ἐνός στρατοῦ φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ, δεσπαρμένου εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, γινώσκοντος τὰ ἀπόκρυφα τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀφωσιωμένου, δυνήθων νὰ δεσπώσῃ τῶν πνευμάτων τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος τοῦ κόσμου. Οὕτως ἡ σύνοδος τὸ πλεῖστον ἐξ Ἑλλήνων συνεσταμένη, καὶ διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας θελήσασα νὰ ἀρῇ τὰ κατὰ τινὰς σκάνδαλα, ὑπερέστη ἐν ἀγνοίᾳ τὸν κεκοιμημένον τῆς Ῥώμης σκοπόν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ἡ Ῥώμη ἐν τῇ ἐκτῇ οἰκουμένικῃ συνόδῳ διὰ τοῦ ΙΒ', κανόνος νὰ κεράσῃ τὴν ἀγαμίαν τῶν ἐπισκόπων, ἀπεκρούσθῃ ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου διὰ τοῦ ΙΓ', κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου.

Ἄλλ' ἀφίοντες τὸ κίνησαν αἴτιον, ἐρωτῶμεν, ὅποια ἀποτελέσματα ἐπὶνεύκειν ἡ ὑποχρεωτικὴ τῶν ἐπισκόπων ἀγαμία; Τίς δὲν γινώσκει, ὅτι πολλάκις οἱ ποιμενάρχαι, ὡς ἄνθρωποι σάρκα φοροῦντες, καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντες, ἐνεκα τῆς ἀγαμίας ἐκτραχηλίζονται εἰς πολλὰ ἀτοπήματα; Ἡ πρέπει τάχα νὰ κρύπτηται τις ὀπισθεν τοῦ δακτύλου αὐτοῦ; Τίς δὲν γινώσκει, ὅτι ὁ λαὸς σφόδρα σκανδαλίζεται ἐκ τῶν ἀτοπημάτων αὐτῶν, καὶ ὅτι εὐχεται καὶ θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναζητήσῃ τὰ ἀποστολικῶς νενομοθετημένα, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας συνήθεια, καθ' ἣν οἱ ἐπίσκοποι ἐξελέγοντο καὶ ἐκ τῶν ἐγγάμων, χωρὶς νὰ ἀφίστανται τῶν ἰδίων γαμετῶν καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν;

Ναί, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ ΙΒ', κανόνος, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σκανδάλων τῶν ἐκ τῆς ἀγαμίας τῶν ἐπισκόπων, συνεδᾷ τοῖς ἀποστολικῶς νενομοθετημένοις, καὶ ὅπως πάντα διαπράττωνται πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων,

«Νὰ ἐκλέγωνται οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἐκ τοῦ ἐγγάμου κλήρου, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς νὰ συνοικῶσιν».

Οἱ κανόνες τῶν συνόδων πρέπει νὰ ἐρμηνεύωνται συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Ἄλλως πρέπει κατὰ τὸν

ἐξηκοστὸν ἑβδόμον καὶ 92ον τῆς ἐν Καρθαγένη (τὸ 418) συνόδου νὰ καταστραφῶσι πάντα τὰ Ἑλληνικὰ ἀγάλματα καὶ οἱ ναοί, τὰ ἀθάνατα ταῦτα ἔργα τῆς καλλιτεχνίας τῶν προγόνων ἡμῶν κατὰ δὲ τὸν 50ον κανόνα τῆς ἐκτῆς οἰκουμένης συνόδου πᾶς λαϊκὸς, ἐπομένως καὶ πᾶς πληρεξούσιος, πρέπει νὰ ἀφοριθῇ τῆς ἐκκλησίας, ἂν παῖς ἢ ἄνθρωπος, διασκεδάσεως κῆδους. Οἱ κανόνες, λέγω, πρέπει νὰ ἐρμηνεύωνται συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καθόσον πολλοὶ αὐτῶν ἐθεσπίστησαν ὡς ἐκ τῶν συγχρόνων περιστάσεων. Οὕτω, π. χ. ὁ 67ος τῆς ἐν Καρθαγένη ἐθεσπίσθη, διότι οἱ πρὸ ὀλίγου χριστιανίσαντες εἰδωλολάτραι βλέποντες τὰ εἰδώλα, εὐκόλως ἠδύναντο νὰ περιπίπτωσιν εἰς εἰδωλολατρίαν.

Καὶ δὲν καθιέρωσεν ἡ Ῥωσικὴ ἐκκλησία, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἡ ἐν Ἀθήναις βουλὴ τοῦ 1861 τοὺς μικτοὺς γάμους, ἐρμηνεύσας τὸν 72ον κανόνα τῆς ἐκτῆς οἰκουμ. συνόδου, συνεδᾷ πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ;

ἐ) Τὸ μνησθέν ἀρθρον, παραδεκτὸν γενόμενον, θὰ ἀρῇ πολλὰ ἀτοπὰ· οἷον τὸν εἰς τὴν ἀκολασίαν πολλάκις συμβαίνοντα ἐκτραχηλισμὸν τῶν ἱερῶν προσώπων, ἅτινα πρέπει νὰ χρησιμεύουσιν ὡς παράδειγμα ἀρετῆς, καὶ τὰ ἐντεῦθεν σκάνδαλα διὰ τὸν λαόν· τὴν καταπάτησιν τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, οἵτινες καὶ περ μὴ λαβόντες παρὰ Θεοῦ τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενοι νὰ γίνωσι μοναχοί, ὅμως καθυποκρίνονται τὴν παρθενίαν, ὅπως εἰς πηδῶσιν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον· τὴν περὶ τὴν παιδείαν ἀμέλειαν, τὴν πολλάκις παρατηρουμένην παρὰ τοῖς μοναχοῖς, διότι οὗτοι, ὡς μοναχοί, καὶ ὀλίγα γινώσκοντες γράμματα, δύνανται ὅμως νὰ προσχθῶσιν εἰς τὰ ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Τούναντιον δὲ

ς) Ὅτ' ἐπενέγκῃ πολλὰ καλὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· οἷον τὸ ὅτι θὰ ἐκλέγωνται ἐπίσκοποι οἱ ἐν τῷ κλήρῳ ἐναρτέωτεροι καὶ σοφώτεροι, ἐπομένως ἡ κυβέρνησις τῆς ἐκκλησίας θὰ συνίσταται ἐκ τῶν ἀρίστων, ὅπερ τὰ μάλιστα συμβαλλεται εἰς τὸ ἀγαθὸν τῆς ἐκκλησίας· τὸ ὅτι ἡ κοινὴ θὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἀρχιερεῖς ἄνδρες ὁμοιοπαθεῖς αὐτῇ, γινώσκοντας τί εἶναι ἡ οἰκογένεια, ἄνδρας φιλοστόργους, εὐσπλάγγους, κ.λ. ἄνδρας αἰσθανομένους ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες, καὶ ἐπομένως δυνάμενοι νὰ συμβουλεύωσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὸν λαόν περὶ τῶν καθ' ἑκάστα πρᾶγματων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου, ἄνδρας δυνατοὺς πνευματικῶς ποιμένας καὶ πατέρας τῆς κοινωνίας, ἄνδρας τέλος καὶ διὰ τῆς παιδοποιίας ὠφελίμους εἰς τὸ ἔθνος, ὅπερ δυστυχῶς καὶ ἐκ τοῦ καλογηρισμοῦ ἐσμεκρόνθη παρὰ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ τὸ ὅτι θὰ γίνωνται μοναχοί, τὸ πιθανώτερον, οἱ αἰσθανόμενοι ἐν ἑαυτοῖς τὸ τῆς ἐγκρατείας χάρισμα, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν δὲ προχειριζόμενοι ἐπίσκοποι θὰ ᾖναι ἄνδρες ἀρετῆς.

ζ) Κρημνίζει, τέλος, ἕνα μέγαν πρὸς τοὺς ἄλλους φραγμὸν, ὅστις κωλύει τὴν προσέλευσιν τῆς ἐπισκοπικῆς τῶν Ἀγγλων ἐκκλησίας εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν, ἐννοῶ τὴν τῶν ἐπισκόπων ἀγαμίαν.

Συμπεραίνων τὸν λόγον, κύριε πρόεδρε, παρατηρῶ, ὅτι, ἂν ἡ ἐν Ἀθήναις βουλὴ τοῦ 1861 ἀπεφάσιζε περὶ μικτῶν γάμων, πράγματος ἐφαπτομένου ἐνὸς μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, πολλῶ μάλλον δύναται ἡ κυρίαρχος ἐθνὸςυνέλευσις νὰ ἀποφασίσῃ περὶ πράγματος, μὴ ἀφορῶντος τὰ δόγματα καὶ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων, πρᾶγμα ὅλως ἐξωτερικόν. Εἰμαι δὲ βέβαιος, ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι ὁμοδοξαὶ ἐκκλησίαι μετὰ χαρᾶς θὰ παραδεχθῶσι τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων. Καὶ διὰ τί ὅχι, ἀφοῦ ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐδοκιμάσθη τὸ δυσφόρητον ἕδος τῆς ὑποχρεωτικῆς τῶν ἐπισκόπων ἀγαμίας;

Ἀθήνησιν, τῇ 17. αὐγούστου 1864.

Βασίλειος Χρυσόβεργης, Ναυπάκτιος
δικηγόρος παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

